

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ З СУВЕРЕННІСТЮ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОСТОРУ МОЛОДІ

У статті представлені результати емпіричного дослідження взаємозв'язків перфекціонізму та особливостей структурування психологічного простору молодих людей. Доведено, що дисфункціональні стилі батьківського виховання відображаються у свідомості молодих людей, як порушення кордонів суверенності психологічного простору, та виступають фактором формування інтерперсональних складових перфекціонізму.

Ключові слова: *молодь, перфекціонізм, інтерперсональні параметри перфекціонізму, суверенність психологічного простору.*

Постановка проблеми. У сучасній психологічній науці перфекціонізм постає предметом підвищеного наукового інтересу. Особливого значення перфекціонізм набуває в період молодості – періоду обрання професії, соціального та особистісного самовизначення. В цьому контексті представляється доцільним вивчення взаємозв'язку перфекціонізму з іншими особистісними характеристиками, що забезпечують успішний процес соціальної адаптації молодих людей. Однією з таких характеристик є суверенність психологічного простору. Міцні кордони особистісного простору обумовлюють переживання суверенності власного "Я", почуття впевненості, безпеки, довіри.

Дослідження особистісної автономії розкриває як специфіку відношення до суб'єкта, так і особливості відношення самого суб'єкта до оточуючих [8]. В контексті системи відношень (до себе, до інших, інших до себе) можна розглядати й відому модель перфекціонізму П. Гевітта та Г. Флетта. Поряд з високими стандартами по відношенню до себе (суб'єктно-орієнтований перфекціонізм), модель містить інтерперсональні параметри – надмірні вимоги до інших (об'єктно-орієнтований перфекціонізм), а також необхідність відповідати завищеним з точки зору суб'єкта вимогам інших (соціально-наказовий перфекціонізм) [5].

У більшості досліджень проблема взаємозв'язку перфекціонізму з суверенністю психологічного простору розглядається опосередковано. Про особливості структурування перфекціоністами свого особистісного простору свідчать емпірично доведені взаємозв'язки перфекціонізму з надмірною автономією та соціотропією [6, с. 86; 12; 15], страхом інтимності [13], ворожістю, прихованою агресією [4].

Зв'язки перфекціонізму з суверенністю психологічного простору можна простежити при дослідженні чинників формування цього психологічного феномену. Зокрема диприваційним впливом характеризуються такі родинні детермінанти перфекціонізму як надмірний критицизм, умовне прийняття, симбіотичний характер зв'язку, гіперопіка [1; 3; 9; 10; 11; 14; 16; 17]. Водночас, залишається нез'ясованим, що є вирішальним фактором – схильність батьків до встановлення високих стандартів, чи, навпаки, це саме діти згодні сприймати батьківський тиск [2; 6].

Таким чином, дослідження взаємозв'язку перфекціонізму із суверенністю психологічного простору дає можливість визначити специфіку структурування перфекціоністами кордонів особистісного простору та уточнити ряд положень, що стосуються чинників формування перфекціонізму.

Метою організованого та проведеного нами емпіричного дослідження стало виявлення взаємозв'язків структурних та рівневих характеристик перфекціонізму з вимірами суверенності психологічного простору молодих людей.

Методика та процедура дослідження. У дослідженні приймали участь 628 молодих людей віком від 15 до 30 років. Досліджуваним була запропонована методика "Багатомірна шкала перфекціонізму", розроблена канадськими вченими П. Гевіттом та Г. Флеттом (адаптована І. Грачевою). Методика містить три шкали: суб'єктно-орієнтований перфекціонізм, об'єктно-орієнтований перфекціонізм, соціально-наказовий перфекціонізм. Сума балів отримана по кожній з трьох субшкал показує рівень вияву кожної складової перфекціонізму. Сума балів за трьома шкалами показує рівень загального перфекціонізму у респондентів.

З метою дослідження особливостей взаємозв'язку перфекціонізму із суверенністю психологічного простору ми використали методику "Суверенність психологічного простору" (автор С. Нартова-Бочавер) [7]. Методика складається із семи шкал. Шкала "суверенність психологічного простору" (СПП) показує загальний рівень суверенності психологічного простору особистості. Результати даної шкали є сумою балів складових суверенності психологічного простору: "суверенність фізичного тіла" (СФТ); "суверенність території" (СТ); "суверенність речей" (СР); "суверенність звичок" (СЗ); "суверенність соціальних зв'язків" (ССЗ); "суверенність цінностей" (СЦ).

Статистична обробка даних проводилась за допомогою математичного аналізу, здійсненого у програмі SPSS (17). Зокрема, для виявлення зв'язку між загальним перфекціонізмом, структурними компонентами перфекціонізму та вимірами суверенності психологічного простору, ми використали методи кореляційного аналізу та однофакторного дисперсійного аналізу.

Шляхом кореляційного аналізу було з'ясовано, що між загальним перфекціонізмом, інтерперсональними параметрами перфекціонізму та шкалами суверенності психологічного простору існують численні статистично значущі зворотні взаємозв'язки (Табл. 1).

Таблиця 1

Взаємозв'язок між складовими перфекціонізму та параметрами суверенності психологічного простору

	<i>Шкали перфекціонізму</i>			
	Суб'єктно-орієнтований перфекціонізм	Об'єктно-орієнтований перфекціонізм	Соціально-наказовий перфекціонізм	Загальний перфекціонізм
СПП		-,10*	-,15**	-,11**
СФТ				
СТ			-,10*	
СР		-,104**	-,14**	-,12**
СЗ			-,15**	-,12**
ССЗ		-,10*	-,13**	-,09*
СЦ				

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

СПП – "суверенність психологічного простору"; СФТ – "суверенність фізичного тіла"; СТ – "суверенність території"; СР – "суверенність речей"; СЗ – "суверенність звичок"; ССЗ – "суверенність соціальних зв'язків"; СЦ – "суверенність цінностей".

Як бачимо, показник загального перфекціонізму має зворотні кореляції зі шкалами "суверенність психологічного простору", "суверенність речей", "суверенність звичок", "суверенність соціальних зв'язків".

Зв'язок перфекціонізму з депривованістю психологічного простору пояснюється статистично значущими зворотними зв'язками між інтерперсональними параметрами перфекціонізму та шкалами суверенності психологічного простору.

Зокрема, об'єктно-орієнтований перфекціонізм має зворотні зв'язки зі шкалами "суверенність психологічного простору", "суверенність речей" та "суверенність соціальних зв'язків". Таким чином, порушення права мати свої власні речі, а також несамостійність у виборі друзів та знайомих, може обумовлювати нереалістичні вимоги до інших.

Соціально-наказовий перфекціонізм виявив зворотні кореляції з п'ятьма із семи шкал суверенності психологічного простору, окрім шкал "суверенність цінностей" та "суверенність фізичного тіла". Властива для соціально-наказового перфекціонізму необхідність відповідати соціальним приписам виявляється в сфері психологічного простору як виконання часових регламентацій, фрустрація потреби побудови стійких кордонів психологічної території, заперечення права на особисті предмети та речі, відсутність можливості мати друзів та знайомих, які можуть і не бути схваленими іншими.

Враховуючи особливості розвитку суверенності простору в онтогенезі [7], можемо припустити, що об'єктно-орієнтований перфекціонізм починає формуватись внаслідок деприваційного впливу в ранньому та дошкільному дитинстві, оскільки саме в цей період закладається суверенність речей та соціальних зв'язків. Соціально-наказовий перфекціонізм формується внаслідок тотального дериваційного впливу, протягом усіх етапів активного формування особистості – починаючи з раннього дитинства аж до підліткового віку включно.

Аналіз результатів дослідження (за критерієм "χ-квадрат") дозволив виявити статистично значущий взаємозв'язок між рівнем загального перфекціонізму та рівнем суверенності психологічного простору досліджуваних (Табл. 2).

За результатами нашого дослідження, переважна частина досліджуваної молоді має середній рівень суверенності психологічного простору. Разом з тим, у групі досліджуваних з низьким рівнем перфекціонізму фіксуємо найбільшу кількість молодих людей з високим рівнем суверенності психологічного простору (26,9%). Отже, серед досліджуваних з низьким рівнем перфекціонізму більше тих, хто має досвід автономної поведінки, здатен розвивати та захищати свій простір.

Для дослідження особливостей взаємозв'язку структурних компонентів перфекціонізму з параметрами суверенності психологічного простору ми використали однофакторний дисперсійний аналіз (Табл. 3).

Таблиця 2

Взаємозв'язок між рівнем загального перфекціонізму та рівнем суверенності психологічного простору

Рівні загального перфекціонізму	Рівні суверенності психологічного простору (у %)		
	Низький	Середній	Високий
Низький (n = 145)	11,7	61,4	26,9
Середній (n = 368)	16,6	67,9	15,5
Високий (n = 115)	13,0	69,6	17,4

($p \leq 0,05$)

Таблиця 3

Значення показників суверенності психологічного простору залежно від рівня об'єктно-орієнтованого перфекціонізму

Середні значення показників суверенності	Рівні об'єктно-орієнтованого перфекціонізму			p
	низький	середній	високий	
СПП	48,46	45,08	46,82	0,002
СФТ	8,00	7,60	7,98	0,149
СТ	8,50	7,95	8,02	0,059
СР	10,25	9,36	10,05	0,003
СЗ	7,54	6,99	7,27	0,033
ССЗ	4,67	4,27	4,18	0,026
СЦ	9,49	8,91	9,32	0,091

СПП – "суверенність психологічного простору"; СФТ – "суверенність фізичного тіла; СТ – "суверенність території"; СР – "суверенність речей"; СЗ – "суверенність звичок"; ССЗ – "суверенність соціальних зв'язків"; СЦ – "суверенність цінностей".

В результаті застосування процедури дисперсійного аналізу встановлено статистично значущу різницю значень показників "суверенність психологічного простору", "суверенність речей", "суверенність звичок", залежно від рівня об'єктно-орієнтованого перфекціонізму. Найвищі значення вищезазначених вимірів суверенності відповідають низькому рівню об'єктно-орієнтованого перфекціонізму, найнижчі – середньому рівню. Чим вище рівень об'єктно-орієнтованого перфекціонізму, тим нижче значення показника "суверенність соціальних зв'язків" й, відповідно, менша можливість самостійно встановлювати зв'язки та контакти.

Ймовірно, що об'єктно-орієнтований перфекціонізм, з одного боку – детерміновано порушенням суверенності психологічного простору, з іншого, характерні для високого рівня об'єктно-орієнтованого перфекціонізму нереалістичні вимоги до інших, слугують механізмом захисту кордонів психологічного простору – створюють "ілюзію суверенності". Тоді як для досліджуваних з низьким рівнем перфекціонізму орієнтованого на інших, автономність власних кордонів пов'язана з безумовним прийняттям інших та поважним відношенням до їхнього психологічного простору.

За результатами однофакторного дисперсійного аналізу встановлено ряд статистично значущих різниць значень показників "суверенність психологічного простору", "суверенність речей", "суверенність зв'язків", "суверенність цінностей", залежно від рівня соціально-наказового перфекціонізму (Табл. 4).

Таблиця 4

Значення показників суверенності психологічного простору залежно від рівня соціально-наказового перфекціонізму

Середні значення показників суверенності	Рівні соціально-наказового перфекціонізму			p
	низький	середній	високий	

СПП	52,22	45,86	43,58	0,011
СФТ	8,00	7,71	7,52	0,772
СТ	8,89	8,07	7,70	0,227
СР	11,33	9,60	8,55	0,003
СЗ	8,11	7,11	6,82	0,118
ССЗ	5,00	4,36	3,91	0,058
СЦ	10,89	9,01	9,09	0,018

СПП – "суверенність психологічного простору"; СФТ – "суверенність фізичного тіла";
СТ – "суверенність території"; СР – "суверенність речей"; СЗ – "суверенність звичок";
ССЗ – "суверенність соціальних зв'язків"; СЦ – "суверенність цінностей".

Як бачимо з Табл. 4, значення показників "суверенність психологічного простору", "суверенність речей", "суверенність соціальних зв'язків" та "суверенність цінностей", зменшується по мірі зростання соціально-наказового перфекціонізму. Чим вищий рівень соціально-наказового перфекціонізму, тим нижчим є переживання автентичності власного буття (впевненості людини в тому що вона діє згідно з власними бажаннями та переконаннями).

Висновки

Стилі батьківського виховання, що вирізняються дериваційним впливом, відображуються у свідомості суб'єкта як порушення кордонів суверенності психологічного простору та виступають чинниками формування інтерперсональних складових перфекціонізму.

Найбільший вплив на формування об'єктно-орієнтованого перфекціонізму здійснюють сприйняті в ранньому та дошкільному дитинстві дериваційні впливи на суверенність речей та соціальних зв'язків респондентів. Високий рівень об'єктно-орієнтованого перфекціонізму в нашому дослідженні визначено стратегією захисту таких вимірів психологічної суверенності як "суверенність звичок", "суверенність території", "суверенність речей", шляхом втручання в психологічний простір інших.

Соціально-наказовий перфекціонізм формується внаслідок тотального втручання в психологічний простір, здійсненого протягом всіх етапів активного формування особистості. Неможливість особистості протистояти зовнішнім впливам виступає як причиною так і характерною особливістю соціально-наказового перфекціонізму.

Використані джерела

1. Воликова С.В. Родительский перфекционизм – фактор развития эмоциональных нарушений у детей, обучающихся по усложненным программам / С. В. Воликова, А. Б. Холмогорова, А. М. Галкина // Вопросы психологии. – 2006. – № 5. – С. 23 – 32.
2. Гаранян Н. Г. Перфекционизм и психические расстройства (обзор зарубежных эмпирических исследований) / Н. Г. Гаранян // Современная терапия психических расстройств. – 2006. – №1. – С. 31 – 40.
3. Гаранян Н. Г. Перфекционизм, депрессия, тревога / Н. Г. Гаранян, А. Б. Холмогорова, Т. Ю. Юдеева // Московский психотерапевтический журнал. – 2001. – №4. – С. 18 – 48.
4. Гаранян Н. Г. Перфекционизм и враждебность как личностные факторы депрессивных и тревожных расстройств : автореф. дисс. на соиск. научной степени д-ра психол. наук : спец. 19.00.04 "Медицинская психология" / Н. Г. Гаранян. – М., 2010. – 43 с.
5. Грачева И. И. Адаптация методики "Многомерная шкала перфекционизма" П. Хьюитта и Г. Флетта / И. И. Грачева // Психологический журнал. – 2006. – Т.26. – № 6. – С. 73-89.
6. Данилевич Л. А. Перфекціонізм як особистісний чинник академічної обдарованості студентів : дис. на здобуття наук. ступеня канд. психолог. наук : спец. 19.00.01 "Загальна психологія, історія психології" / Данилевич Лариса Арсенівна. – К., 2010. – 222 с.
7. Нартова-Бочавер С. К. Опросник "Суверенность психологического пространства" – новый метод диагностики личности / С. К. Нартова-Бочавер // Психологический журнал. – 2004. – № 5. – С. 77 – 89.
8. Нартова-Бочавер С.К. Человек суверенный: психологическое исследование субъекта в его бытии / С.К. Нартова-Бочавер. – СПб.: Питер, 2008. – 400 с.
9. Юдеева Т. Ю. Перфекционизм как личностный фактор депрессивных и тревожных расстройств : автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. псих. наук : спец. 19.00.04. "Клиническая психология" / Т. Ю. Юдеева. – М., 2007. – 25 с.
10. Burns D. Feeling Good : The New Mood Therapy / D. Burns. – New York : New American Library, 1980. – 393 p.

11. Hamachek D. Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism / D. Hamachek // Psychology. – 1978. – Vol. 15 (1). – P. 27–33.
12. Hong S. Hierarchical confirmatory factor analysis of the revised Personal Style Inventory : Evidence for the multidimensionality problem of perfectionism / S. Hong, M. Lee // Educational and Psychological Measurement. – 2001. – Vol. 61. – № 3. – P. 421 – 432.
13. Martin J. L. Perfectionism and fear of intimacy : implications for relationships / J. L. Martin, J. S. Ashby // The Family Journal. – 2004. – Vol. 12. – № 4. – P. 368 – 374
14. Rice K. G. The adaptive maladaptive perfectionism scale / K. G. Rice, K. J. Preusser // Measurement and Evaluation in Counseling and Development. – 2002. – Vol. 34. – № 4. – P. 210-222.
15. Slaney R. B. Conceptions of perfectionism and interpersonal problems : Conceptions of perfectionism and interpersonal problems : evaluating groups using the structural summary method for circumplex data / R. B. Slaney, A. L. Pincus, A. A. Uliaszek, K. T. Wang // Assessment. – 2006. – Vol. 13. – № 2. – P. 138 – 153.
16. Soenens B. The intergenerational transmission of perfectionism : parents' psychological control as an intervening variable / B. Soenens, A. Elliot, L. Goossens, M. Vansteenkiste, P. Luyten, B. Duriez // Journal of Family Psychology. – 2005. – Vol. 19. – № 3. – P. 358 – 366.
17. Wei M. Maladaptive perfectionism as a mediator and moderator between attachment and depressive mood / M. Wei, B. Mallinckrodt, D. Russell, T. Abraham // Journal of Counseling Psychology. – 2004. – Vol. 51. – №2. – P. 201 – 212.

Chepurna A.L.

THE INTERCONNECTION OF PERFECTIONISM AND SOVEREIGNTY OF YOUTH PSYCHOLOGICAL SPACE

This paper presents the results of an experimental study on the relationship of perfectionism and structurally meaningful characteristics of the sovereignty of young people's psychological space. The study has involved 628 young people aged 15 to 35 years. The connection between the level and structural characteristics of perfectionism and sovereignty dimensions of psychological space has been defined during the research. It is proved that the parental education styles, characterized by deprivation impact on the sovereignty of psychological space, are determinant for forming interpersonal parameters of perfectionism. It is shown that a high level of perfectionism aimed at others, is a protection strategy of the sovereignty of psychological space through intervention of others into the psychological space. The significant connection of socially prescribed perfectionism with deprivation of young people's psychological space is revealed.

Key words: *perfectionism, interpersonal parameters of perfectionism, sovereignty of psychological space.*

Стаття надійшла до редакції 24.09.2013

